

CONCEPT

Leren & Werken

Eindrapport project Duale Trajecten in het Praktijkonderwijs

Actis Advies

drs. E.J.P. Weijers

Rotterdam, 27 oktober 2008

Inhoudsopgave

1	Inleiding	5
1.1	Opdracht	5
1.2	Doelstellingen	5
1.3	Opdrachtgever en opdrachtnemers	6
1.4	Producten	6
2	Proces	7
2.1	Activiteiten project	7
2.1.1	Ontwikkel- en begeleidingsgroep	7
2.1.2	Ontwikkelpannen	7
2.1.3	Thema's afbakenen en verdelen	7
2.1.4	Bijeenkomsten met pilotscholen	7
2.1.5	Website	8
2.1.6	Begeleiding en ontwikkeling producten	8
2.1.7	Eindproducten scholen	8
2.1.8	Klankbordgroep	8
2.1.9	Verwerking door begeleidingsgroep	8
2.1.10	Sociale zekerheidsaspecten	9
2.2	Planning & realisatie	9
2.2.1	Start- en einddatum	9
2.2.2	Werkzaamheden scholen	9
2.2.3	Eindproducten scholen	10
2.2.4	Productie handboek	10
2.2.5	Verspreiding handboek	10
2.2.6	Website	10
2.2.7	Tussenrapportage	10
3	Inhoud	11
3.1	Doelstellingen algemeen	11
3.1.1	Kansen en mogelijkheden voor Pro(-leerlingen)	11
3.1.2	Verschil duale trajecten pro en leerwerktrajecten	11
3.1.3	Vergroten succes op duurzaam werk	12
3.1.4	Handboek Leren & Werken	12
3.2	Dilemma's en regelingen	12
3.2.1	Mag het of mag het niet	12
3.2.2	In welke fase vindt een duaal traject plaats	13
3.2.3	Verhouding leren & werken qua tijd	13
3.2.4	Vastleggen of open laten	13
3.2.5	Voor wie wel, voor wie niet	13
3.2.6	Geaccrediteerde bedrijven of niet	14
3.2.7	Bekostiging tijdens duaal traject	14
3.2.8	Tegemoetkoming kosten werkgevers	15
4	Aanbevelingen	16
4.1	Toevoeging duale trajecten aan pro	16
4.2	Formeel regelen	16
4.3	Uitstroommonitor	16

4.4	Activeringsbeleid	16
4.5	Scholing trajectbegeleiders	16
4.6	Tegemoetkoming kosten werkgevers	17
4.7	Bijhouden website	17

1 Inleiding

1.1 Opdracht

Praktijkonderwijs bereidt leerlingen voor op zelfstandig functioneren in de maatschappij: op werken, wonen en op besteden van vrije tijd. Het voorbereiden op werken op de arbeidsmarkt is een belangrijk onderdeel van het praktijkonderwijs. Daarvoor kunnen de scholen twee instrumenten inzetten: diverse vormen van stage én het 'leren werken' oftewel het duale traject.

Eigen aan het praktijkonderwijs is dat het praktijkgerichte element van oudsher sterk in deze onderwijssoort vertegenwoordigd is. Veel scholen passen daarbij het instrument van stage toe. Recent is daar de mogelijkheid van het duale traject bijgekomen. Om ontwikkeling en uitvoering van deze variant in het veld verder te ondersteunen heeft het Landelijk Werkverband in 2007 een pilotproject uitgevoerd. Deze rapportage is een weergave van activiteiten in het kader van dit pilotproject. Het bevat een verantwoording achteraf en een advies naar de toekomst.

1.2 Doelstellingen

Door middel van pilots in een aantal scholen:

- kan het inhoudelijk model van het duale traject nader worden uitgewerkt: welke plaats heeft het duaal traject in relatie tot onderwijskundige concepten als de netwerkschool en het boommodel?
- kunnen de randvoorwaarden voor de trajecten nader worden gespecificeerd: wanneer is een duaal traject passend bij de leerling en de school, wat is er voor nodig?
- kunnen de organisatorische mogelijkheden en varianten in beeld worden gebracht: hoe kun je de trajecten een plek geven in de school, wie doet wat?
- kunnen draaiboeken worden gemaakt voor aangaan van samenwerking en voor communicatie: hoe regel je de samenwerking met werkgevers, met het mbo (aanhaken bij handboek) en hoe communiceer je over dit alles met ouders?

Het Landelijk Werkverband heeft voorgesteld om de beantwoording van deze vraagstukken op te pakken door middel van dieptepilots in een zestal scholen. Tijdens de pilot maakt de school zelf een ontwikkelplan. De vier aandachtspunten hierboven vormen daarbij de kernrubrieken. De school wordt bij het maken en uitvoeren van het ontwikkelplan begeleid. De school rapporteert over de uitvoering van de pilot aan de landelijke ontwikkelgroep.

Gestreefd wordt naar pilots in de volgende regio's: Friesland, Groningen, Brabant, Zeeland en Flevoland. Naar deze regio's gaat de voorkeur uit in verband met een wenselijke spreiding van trajecten over het land.

1.3 Opdrachtgever en opdrachtnemers

Het Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs heeft van het ministerie OCW subsidie gekregen het pilotproject uit te voeren. Het landelijk Werkverband heeft Actis Advies gevraagd de coördinatie van het project en de begeleiding van de scholen op zich te nemen. Bij het project is tevens een begeleider van het APS betrokken geweest.

1.4 Producten

Het pilotproject heeft een drietal producten opgeleverd.

- het **handboek Leren & Werken**. Primair bedoeld als handreiking voor de scholen voor praktijkonderwijs om ze te stimuleren na te denken hoe duale trajecten een toevoeging kunnen zijn bij de instrumenten om leerlingen toe te leiden tot werk, en hoe ze een duaal traject vorm kunnen geven.
-
- De **website Leren & Werken**. Deze website geeft informatie over het project en duale trajecten in het praktijkonderwijs.
-
- Deze **eindrapportage**. Een overzicht van het proces, de inhoud en een aantal aanbevelingen.

2 Proces

2.1 Activiteiten project

2.1.1 *Ontwikkel- en begeleidingsgroep*

Het project is gestuurd door een ontwikkel- en begeleidingsgroep. De adviseurs van Actis Advies en APS vormden samen deze groep. Een van de adviseurs was de coördinator van deze groep en het project in totaal. De adviseurs hebben contact opgenomen met een aantal praktijkscholen in de aangewezen regio's, de doelstellingen van het project uitgelegd, de taken van de betrokken scholen toegelicht en de scholen verder begeleid bij hun ontwikkeltaken.

Na de eerste contacten met geïnteresseerde scholen is een lijst opgesteld met scholen die mee zouden willen doen. Deze lijst is aan het Algemeen Bestuur van het LWW voorgelegd. In het Algemeen Bestuur is de keuze gemaakt voor de zes deelnemende scholen aan het project.

De afronding van het project is door de ontwikkelgroep gedaan. Het handboek is samengesteld op basis van het materiaal van de pilotscholen, de website is vormgegeven en de rapportage is opgesteld.

2.1.2 *Ontwikkelplannen*

De scholen is gevraagd aan het begin van het project een ontwikkelplan op te stellen. Daarvoor is door de ontwikkelgroep een model aangereikt. Doel van het plan is de scholen keuzes te laten maken ten aanzien van de aspecten die ze zouden willen ontwikkelen. Daarnaast was het doel het opstellen van een activiteitenoverzicht, planning en werkverdeling. Het werken met deze ontwikkelingsplannen heeft sterk bijgedragen aan doelgericht werken op de pilotscholen en uiteindelijk bruikbare producten voor het eindproduct.

2.1.3 *Thema's afbakenen en verdelen*

Door de ontwikkelgroep is een overzicht gemaakt van de verschillende thema's die rond duale trajecten in het praktijkonderwijs ontwikkeld zouden moeten worden. Uitgangspunt is geweest dat niet elke school alle aspecten zou moeten uitwerken, maar er een verdeling gemaakt wordt. Daarbij konden scholen kiezen voor thema's die ze het meest aansprak. In principe is elk thema door in ieder geval twee scholen opgepakt en uitgewerkt. Deze werkwijze is gekozen om redenen van efficiëntie, zicht krijgen op verschillen tussen scholen en om de thema's goed uit te laten diepen door de pilotscholen.

2.1.4 *Bijeenkomsten met pilotscholen*

Tijdens het ontwikkelproces zijn er twee bijeenkomsten georganiseerd met de pilotscholen van het project. Tijdens de bijeenkomsten in Utrecht hebben de scholen tussentijds hun voorgang gepresenteerd en zijn er inhoudelijke discussies gevoerd over de thema's van het project. Deze uitwisseling heeft stimulerend en verdiepend gewerkt.

2.1.5 *Website*

Er is een website ontwikkeld die informatie bevat over het project en duale trajecten in het praktijkonderwijs in het algemeen. De gedachte is dat een deel van de informatie steeds geactualiseerd dient te worden en daarom beter op een website dan in een boekje kan komen te staan. Vooral gaat het dan om informatie over actuele regelingen en bedragen die financiën, verzekeringen, kinderbijslag en belasting betreffen. De website wordt door de ontwikkelgroep gedurende de looptijd van het project beheerd. Na het project wordt de website overgedragen aan het LWV.

2.1.6 *Begeleiding en ontwikkeling producten*

De pilotscholen hebben in verschillende mate gebruik gemaakt van de begeleiding van de adviseurs. Sommige scholen hebben behoefte aan begeleiding gehad van het begin tot het einde. Andere hebben veel zelfstandiger geopereerd. De begeleiders hebben steeds de vinger aan de pols gehouden en de medewerkers op de scholen die aan het project werkten met raad en daad bijgestaan. Dat gebeurde door middel van bezoeken en gesprekken, e-mailcontact en telefonische consulten. Tussentijds hebben evaluaties plaatsgevonden die inzicht hebben gegeven over de voortgang en afstemming van de werkzaamheden.

2.1.7 *Eindproducten scholen*

De eindproducten van scholen zijn integraal op de website geplaatst. Een aantal scholen had al enige ervaring met duale trajecten. Andere nog niet, maar wilde er wel aan beginnen. Dat betekent dat sommige scholen hun producten concreet zelf nodig hadden omdat zij een leerling in een duaal traject wilden plaatsen en daarvoor concrete informatie nodig hadden voor leerlingen, ouders en bedrijf. Andere scholen hebben meer theoretisch nagedacht over de plaats van een duaal traject in de school of hoe je dat zou kunnen organiseren.

2.1.8 *Klankbordgroep*

Bedoeling was een landelijke klankbordgroep te vormen die mee zou denken over duale trajecten in het praktijkonderwijs. Er zijn meerdere pogingen gedaan landelijke relevante organisaties hier voor te interesseren. Ook via de deelnemende scholen is getracht personen te vinden voor deze functie. Het is niet gelukt een groep te vormen en bijeenkomsten te beleggen. Deels vanwege de relatief korte doorlooptijd van het project. Deels omdat het praktijkonderwijs een relatief beperkte groep leerlingen in Nederland betreft en er op landelijk niveau bij organisaties (te) weinig bekend is om over een tamelijk specifiek onderwerp als 'duale trajecten in het praktijkonderwijs' zinvolle reflectie te organiseren.

Evenwel hebben er met relevante stakeholders gesprekken plaatsgevonden. Er zijn gesprekken geweest met medewerkers van het CWI, Kamer van Koophandel, Gemeente(n), provincie. Daarnaast met vertegenwoordigers van het project Werknemer In Opleiding (WIO). Deze gesprekken hebben bijgedragen aan de ontwikkeling van de beelden over het nut en belang van duale trajecten in het praktijkonderwijs.

2.1.9 *Verwerking door begeleidingsgroep*

De eindproducten van de scholen waren divers en inhoudelijk waren er verschillen in oplossingen en benaderingen. Dat was ook de bedoeling van het project. De opzet met zes pilotscholen en verdeling van de thema's en de begeleiding heeft daar verder aan bijgedragen. Die verschillen tussen de producten hebben

geleid tot een breed beeld van de wijze waarop Leren & Werken in het praktijkonderwijs vormgegeven zou kunnen worden. Elke school is verschillend, en, nog belangrijker, elke leerling is verschillend. In het eindproduct handboek Leren & Werken hebben we geprobeerd die verschillen niet weg te poetsen, maar beschikbaar gemaakt voor andere scholen voor praktijkonderwijs. Het is in dit project niet de bedoeling geweest een star keurslijf te bedenken voor alle duale trajecten voor alle praktijkscholen in Nederland. Dat zou geen recht doen aan de fundamenteel individuele aanpak die kenmerkend, en nodig, is in het praktijkonderwijs. Doel was te onderzoeken op welke wijze(n) duale trajecten in het praktijkonderwijs vormgegeven zouden kunnen worden. Het 'n-etje' is essentieel. Bij de verwerking van de eindproducten van de scholen tot een handboek Leren & Werken is gestreefd naar eenvoudige, eenduidige en toegankelijke basisinformatie voor scholen over duale trajecten. Tegelijkertijd worden in het boekje keuzes benoemd die elke school zelf kan en moet maken als zij duale trajecten vorm willen geven.

2.1.10 *Sociale zekerheidsaspecten*

Een belangrijk onderdeel van het project was het in kaart brengen van de consequenties voor leerlingen, ouders, school en bedrijf van duale trajecten op het gebied van sociale zekerheidsaspecten. Onder deze noemer zijn verschillende zaken aan de orde gekomen. Het feit dat leerlingen in een duaal traject normaal salaris verdienen brengt een aantal consequenties met zich mee. Wat betekent dat voor de kinderbijslag die ouders ontvangen? Hoe zit het met verzekeringen, belasting? Wat gebeurt er bij ontslag? Enzovoorts. Al deze vragen zijn door de scholen onderzocht. Een aantal van deze vragen en de antwoorden daarop zijn in het handboek Leren & Werken opgenomen. Op de website is een 'FAQ'-rubriek (Frequently Asked Questions – vaak gestelde vragen) opgenomen waar deze vragen een plaats hebben gekregen. Daarnaast hebben sommige scholen brieven/informatiebulletins opgesteld voor mensen met vragen op dit gebied. Deze brieven zijn via de website beschikbaar. We verwachten op deze wijzen aan deze, voor betrokkenen, belangrijke aspecten voldoende aandacht besteed te hebben.

2.2 **Planning & realisatie**

2.2.1 *Start- en einddatum*

Officieel is subsidie voor dit project van verstrekt voor de periode 1 januari 2007 tot 1 augustus 2008. de toekenningbrief dateert van 24 juli 2007.

De opdracht voor begeleiding en coördinatie van het pilotproject is in september 2007 aan Actis Advies verleend. Vanaf 1 oktober 2007 zijn de feitelijke werkzaamheden begonnen. In eerste instantie met het zoeken van geschikte pilotscholen. Deze eindrapportage is vanaf eind oktober 2008 (volgens planning beschikbaar).

2.2.2 *Werkzaamheden scholen*

Na het besluit in het AB van het LWV over de keuze voor de pilotscholen, zijn de scholen begonnen met het opstellen van hun ontwikkelplan. De inhoudelijke ontwikkelwerkzaamheden zijn op de meeste scholen vanaf 1 januari 2008 gestart

2.2.3 *Eindproducten scholen*

Deadline voor de producten van de scholen was 1 juli 2008. Alle zes pilotscholen hebben hun producten voor 1 juli 2008 bij de ontwikkel- en begeleidingsgroep ingeleverd.

2.2.4 *Productie handboek*

In juli 2008 is het handboek door Actis Advies samengesteld op basis van de eindproducten van de scholen. In augustus 2008 is het handboek vormgegeven en gedrukt.

2.2.5 *Verspreiding handboek*

Op vrijdag 5 september is het handboek Leren & Werken in tweevoud verstuurd naar alle scholen voor praktijkonderwijs in Nederland en naar leden van dagelijks bestuur van het LWV en enkele stakeholders. Inmiddels zijn, vanwege grote belangstelling extra exemplaren gedrukt en verspreid.

2.2.6 *Website*

De website is ontwikkeld in de periode februari-april. De vormgeving is gedaan door Vos-Ontwerpbureau, Breda. De website is ontwikkeld door Relaxweb. De inhoud is door de coördinator van het project bepaald. De website was vanaf 1 mei toegankelijk via internet. www.duaalpro.nl

2.2.7 *Tussenrapportage*

Op 21 december 2007 is een tussenrapportage over de voortgang van het pilot-project duale trajecten in het praktijkonderwijs verstuurd naar Cfi.

3 Inhoud

3.1 Doelstellingen algemeen

3.1.1 *Kansen en mogelijkheden voor PrO(-leerlingen)*

Een van de taken van het praktijkonderwijs is het toeleiden van leerlingen naar werk. Een geleidelijke opbouw van stages, eerst interne daarna externe, eerst kort dan lang, is lange tijd de manier geweest om leerlingen van het praktijkonderwijs voor te bereiden om hun rol als werknemer.

Toch blijft stage een stage en de leerling een stagiaire. Hij of zij is binnen een stage geen werknemer. Er wordt geen loon verdiend. De werkgever verwacht geen (dagelijkse) productie ten bate van het bedrijfsresultaat. De stagiaire komt en gaat ook weer. Een echte langdurige arbeidsrelatie hoeft niet te ontstaan. Nadenken over de capaciteiten van de stagiaire en investeren in de ontwikkeling van die capaciteiten hoeft een werkgever voor een stagiaire niet te doen.

De relatie tussen een werkgever en een werknemer is anders. Een werkgever rekent er op dat de werknemer er elke dag is, want er is gewoon werk wat gedaan moet worden. Met kleine irritaties en dingen die niet goed lopen, moet serieus rekening gehouden worden en er zal een manier gevonden moeten worden om van beide kanten daar mee om te gaan en het op te lossen. Voel je je als werknemer prettig op je werk. Is het gewoon leuk en gezellig. Accepteren je collega's je zoals je bent. Helpt je baas je daarbij? Wat moet je anders doen om je baan te behouden. Wat moet je daarvoor leren.

Deze schetsen van stagiaire en werknemer geven hopelijk een beeld van de verschillen tussen deze twee rollen. Wie kent niet zelf de verrassende, nieuwe, andere, misschien zelfs wat verwarrende ervaringen van je eerste echte baan. Zelfs als hoger opgeleide is dat niet anders. Voor leerlingen van praktijkonderwijs zijn deze nieuwe ervaringen nog sterker en intenser. Als toeleiden tot werk een doel is van het praktijkonderwijs is het belangrijk een vorm te vinden om leerlingen te begeleiden bij deze nieuwe ervaringen, verrassingen en kansen. Duale trajecten waarbij een leerling als werknemer gaat werken in een bedrijf of instelling en tegelijkertijd een binding heeft met de vertrouwde school, de bekende leraren en begeleiders, nog dingen kan leren die hij of zij nodig heeft om het werk goed te kunnen blijven doen, is een belangrijk instrument dat toegevoegd kan worden aan het praktijkonderwijs om de taak van toeleiden tot de arbeidsmarkt te kunnen realiseren.

De Vereniging Landelijk Werkverband Praktijkonderwijs heeft in principe al besloten dat duale trajecten deel uit zou moeten maken van het instrumentarium van de praktijkscholen. Wat nodig is om dit instrument in te zetten, zijn verheldering van een aantal randvoorwaarden en verder een activeringsbeleid ten aanzien van duale trajecten in het praktijkonderwijs.

3.1.2 *Verschil duale trajecten praktijkonderwijs en leerwerktrajecten*

Leerwerktrajecten in het vmbo zijn er op gericht leerlingen zo lang mogelijk binnen het onderwijssysteem te houden en hebben als doel leerlingen te kwalificeren voor de arbeidsmarkt.

Praktijkonderwijs is eindonderwijs. Duale trajecten in het praktijkonderwijs hebben als doel leerlingen uiteindelijk een vaste baan te vinden en die te behouden. Uiteindelijk gaat het om een arbeidsplaats voor langere duur.

3.1.3 *Vergroten succes op duurzaam werk*

Helaas blijkt het voor veel leerlingen van het praktijkonderwijs moeilijk een reguliere baan te vinden en vooral om die te behouden. Vaak komt er te veel ineens op ze af en lukt het niet, zelfs als het een welwillende baas betreft, de baan te behouden. Duale trajecten kan een sterk middel zijn om de kans voor (ex-) leerlingen van het praktijkonderwijs op een vaste baan te vergroten. Goede begeleiding, op maat gesneden, kan daaraan bijdragen.

De taakopvatting van scholen voor praktijkonderwijs houdt ook niet op nadat leerlingen de school verlaten hebben. Het volgen van leerlingen, ook na de schooltijd, is van belang om het resultaat van het praktijkonderwijs in zicht te krijgen. Duale trajecten lenen zich bij uitstek om deze nazorg vorm te geven en de wijze van opleiden en begeleiden aan te passen om de effectiviteit van het praktijkonderwijs te vergroten.

3.1.4 *Handboek Leren & Werken*

In het handboek Leren & Werken zijn de verschillende thema's die in het project zijn uitgewerkt verwerkt. Aan de hand van de volgende elf vragen is die informatie toegankelijk gemaakt voor scholen voor praktijkonderwijs.

- Wat is een duaal traject?
- Hoe past een duaal traject in het onderwijs?
- Voor welke leerlingen is het geschikt?
- Welk type bedrijf is geschikt?
- Wat moet geregeld zijn voor de start van een duaal traject?
- Hoe geef ik de begeleiding van het werken vorm?
- Hoe richt ik het leren in?
- Hoe geef ik nazorg vorm?
- Communicatie: bedrijf, ouders, leerling
- Wat zijn relevante financiële aspecten?
- Wat zijn relevante juridische aspecten?

Het handboek Leren & Werken, project duale trajecten praktijkonderwijs is als bijlage bij dit eindrapport toegevoegd.

3.2 **Dilemma's en regelingen**

Tijdens het project zijn een aantal dilemma's en regelingen besproken die direct in relatie staan tot duale trajecten. Deze dilemma's en regelingen worden hier kort besproken en aangegeven wordt wat vanuit het project en de pilotscholen de conclusie daarbij is.

3.2.1 *Mag het of mag het niet*

Op dit moment is nog niets geregeld over duale trajecten voor leerlingen van het praktijkonderwijs. In de praktijk betekent het dat sommige praktijkscholen op kleine schaal experimenteren met duale trajecten. Andere scholen en/of hun bevoegde gezagen, zijn voorzichtiger en zouden wel leerlingen in duale trajecten willen plaatsen maar doen dit niet omdat het nog niet officieel mag.

Het pilotproject duale trajecten in het praktijkonderwijs heeft duidelijk gemaakt dat duale trajecten een grote meerwaarde kunnen hebben voor leerlingen van het praktijkonderwijs.

Het is wenselijk dat voor alle scholen voor praktijkonderwijs duidelijkheid ontstaat over dit nieuw instrument. Het opnemen van deze mogelijkheid in het inrichtingsbesluit met betrekking tot het praktijkonderwijs is daarvoor noodzakelijk. Belangrijk daarbij is dat er ruimte gelaten wordt aan de scholen voor praktijkonderwijs om duale trajecten op maat gesneden van een individuele leerling vorm te geven. Duale trajecten bieden een mogelijkheid de kwaliteit en effectiviteit van het praktijkonderwijs te vergroten.

3.2.2 *In welke fase vindt een duaal traject plaats*

De laatste fase van het praktijkonderwijs is de beste fase voor een duaal traject. De overgang van leren naar werken kan met een duaal traject geleidelijker verlopen en daarmee kan de kans op een duurzame baan vergroot worden.

3.2.3 *Verhouding leren & werken qua tijd*

Voorgesteld wordt een duaal te traject te definiëren als bestaande uit een combinatie van minimaal 1 dag tot 4 dagen per week betaald werk en daarnaast leren op school. Voor de leerlingen van praktijkonderwijs is het belangrijk dat deze verhouding tussen leren en werken toegesneden is op de mogelijkheden en onmogelijkheden van de individuele leerling.

Het leer-onderdeel tijdens een duaal traject zal grotendeels individueel inhoud gegeven moeten worden. Het kan veel of relatief weinig tijd vragen. Dat is afhankelijk van de behoefte van de leerling, de werkgever en de inschatting van de school. Het 'school-, of lerendeel' in een duaal traject kan het behalen van een branchecertificaat betreffen, een specifieke vaardigheid (werken met een kassa), sociale vaardigheden (hoe doe ik gezellig mee in de pauze) tot algemene vaardigheden als taal en rekenen. Wat voor welke leerling nodig is om zo goed mogelijk het werk te kunnen (blijven) verrichten is afhankelijk van de competenties van elke individuele leerling en elke (bijzondere) werksituatie.

3.2.4 *Vastleggen of open laten*

Een te strak keurslijf voor scholen van praktijkonderwijs om duale trajecten in te richten, zou kunnen leiden tot beperkingen voor scholen om leerlingen zo goed mogelijk toe te leiden tot de arbeidsmarkt. De individuele beperkingen en mogelijkheden van praktijkonderwijsleerlingen vragen om individuele persoonlijke kansen en mogelijkheden.

3.2.5 *Voor wie wel, voor wie niet*

Een belangrijke onderzoeksvraag in het project is geweest welke leerling geschikt is voor een duaal traject en welke niet. Is er een leerling-profiel op te stellen voor leerlingen voor een duaal traject? De antwoorden en gezichtspunten van de pilotscholen zijn verschillend geweest. Voor sommige is een duaal traject het 'toetje' voor de goede leerling. Voor hem of haar die al heeft laten zien over de noodzakelijke competenties te beschikken. Voor andere scholen is een duaal traject de mogelijkheid geweest voor een leerling die grote moeite heeft 'in de banken te blijven zitten' een zinvolle, succesvolle en leerzame baan en toekomst te vinden. Het blijkt dat soms leerlingen in een werksituatie competenties laten zien die ze in een schoolsituatie niet lieten zien.

Binnen de horizon, bepaald door deze twee uitersten, zouden scholen voor praktijkonderwijs de ruimte moeten krijgen hun eigen keuzes en inschattingen te kunnen maken of een individuele leerling via een duaal traject de beste mogelijkheid wordt geboden zich verder te ontwikkelen.

3.2.6 *Geaccrediteerde bedrijven of niet*

Voor leerwerktrajecten geldt dat er geaccrediteerde bedrijven nodig zijn. Binnen het praktijkonderwijs is hierover in het kader van duale trajecten gediscussieerd. Algemene conclusie is dat vanuit het praktijkonderwijs de eis van geaccrediteerde bedrijven voor duale trajecten voor leerlingen van het praktijkonderwijs niet gewenst is.

Belangrijkste reden daarvoor is dat er kleine (MKB) bedrijven vaak niet de mogelijkheid hebben de accreditatie en daarvoor bijbehorende scholing te realiseren. Diezelfde (kleine) bedrijven kunnen wel heel goede arbeidsplaatsen bieden aan leerlingen van het praktijkonderwijs. Een toegewijde eigenaar met 'het hart op de goede plaats' kan een perfecte baas zijn voor een praktijkonderwijsleerling. Dat wat zo'n niet geaccrediteerde werkgever mist in de zin van begeleidingsvaardigheden, zal dan door de begeleider van de praktijkschool gecompenseerd moeten worden. Het betekent extra aandacht vanuit de school voor de begeleiding van de leerling (werknemer) en van de werkgever. Belangrijke aspecten waar op gelet moet worden is de kwaliteitsbescherming van de leerling. De veiligheid van het werk en het naleven van de regels zijn onder andere zaken waar de trajectbegeleider van de school in een intensieve begeleiding van de werkgever aandacht aan moet besteden. De trajectbegeleider van de school zal hiervoor extra geschoold moeten worden.

3.2.7 *Bekostiging tijdens duaal traject*

De scholen die gewerkt hebben met leerlingen in duale trajecten zijn enthousiast over de effecten van duale trajecten voor (ex)leerlingen van het praktijkonderwijs. Deze scholen geven ook aan dat het veel van de school vraagt:

- beleid ontwikkelen t.a.v. duale trajecten
- leerlingen beoordelen op geschiktheid voor een duaal traject
- contacten aangaan en onderhouden met bedrijven voor duale trajecten
- op de hoogte blijven van relevante regelingen
- ouders en leerlingen juist en volledig informeren over de mogelijkheden en consequenties van duale trajecten.
- Een op maat gesneden leer- en werkplan opstellen voor de leerling
- Opstellen van een leerwerkovereenkomst
- Organiseren van het individuele leertraject van de leerling (intern en extern)
- Uitvoeren van individueel onderwijs
- Begeleiden en informeren van de leerling
- Begeleiden en informeren van de ouders
- Begeleiden van de werkgever (inclusief het aanleren hoe de werkgever om moet gaan met een leerling van het praktijkonderwijs, geven van achtergrondinformatie, voeren van gesprekken, op de hoogte blijven van hoe het gaat)
- Zo nodig bemiddelen bij onduidelijkheden en conflicten (eventueel zelfs ontslag).
- Begeleiden bij overgang naar (zo mogelijk) een vast contract.
- Nazorg verlenen (contact met ex-leerling en bedrijf)
- Evaluatie van al deze aspecten en verbeteren van onderdelen.

De scholen voor praktijkonderwijs zien duale trajecten als de laatste fase van het praktijkonderwijs. Een individuele aanpak is daarbij noodzakelijk. Vooral nog gaan de praktijkscholen er van uit dat volledige bekostiging van de leerling tijdens een duaal traject nodig is om deze overgang van leren naar werken mogelijk te maken. Het betreft geen grote aantallen leerlingen per school. Mocht het duale traject afgebroken worden, dan zal de leerling terugkomen op de school voor praktijkonderwijs en zal een aangepast programma opgesteld en uitgevoerd moeten worden. De intensieve begeleiding van de werkgever die niet geaccrediteerd is, vraagt ook extra tijd.

3.2.8 *Tegemoetkoming kostenwerkgevers voor leerlingen jonger dan 18 jaar*

Voor leerwerktrajecten kunnen werkgevers in Nederland vermindering van loonbelasting en/of loon suppletie aanvragen. Voor duale trajecten van leerlingen in het praktijkonderwijs is dit voornamelijk niet mogelijk. De productiviteit van leerlingen is vaak lager dan 100 % (soms zelfs maar 40 %). Deze combinatie maakt het voor werkgevers op dit moment niet aantrekkelijk om een leerling van het praktijkonderwijs een baan aan te bieden in het kader van een duaal traject. Voor een Wajong-uitkering zijn de leerlingen nog vaak te jong (16 of 17 jaar) en bovendien is het beleid ten aanzien van het afgeven van een wajong-status in Nederland recentelijk aangescherpt. De combinatie van deze aspecten pleit er voor dat het geregeld wordt dat werkgevers ook voor duale trajecten van leerlingen van het praktijkonderwijs en jonger dan 18 jaar, vermindering van loonbelasting en loon suppletie mogelijk gemaakt wordt.

4 Aanbevelingen

Op basis van de ervaringen in dit project worden de volgende aanbevelingen gedaan.

4.1 Toevoeging duale trajecten aan instrumentarium van praktijkonderwijs

Erken de positieve werking van duale trajecten voor succesvolle toeleiding van leerlingen van het praktijkonderwijs naar een duurzame arbeidsplaats. Alle scholen voor praktijkonderwijs zouden over dit instrument moeten beschikken. Of het gebruikt wordt is afhankelijk van de beleidskeuzes die de school maakt en de individuele ontwikkelmogelijkheden en behoeften van leerlingen.

4.2 Formeel regelen

Neem in het inrichtingsbesluit op dat scholen voor praktijkonderwijs de mogelijkheid hebben duale trajecten voor leerlingen vorm te geven. Creëer duidelijkheid over de financiële gevolgen van duale trajecten voor scholen. Op deze wijze worden duale trajecten in een ministerieel kader geplaatst en geeft dat bevoegde gezagen duidelijkheid over de status en consequenties van duale trajecten in het praktijkonderwijs.

4.3 Uitstroommonitor

Neem in de uitstroommonitor gegevens op over het eventueel doorlopen hebben van een duaal traject. Hierdoor kan de effectiviteit van duale trajecten gemeten worden en toekomstig beleid hierop gebaseerd worden.

4.4 Activeringsbeleid

Stel, op basis van de ervaringen van dit project met zes pilotscholen, een beleid op waarmee alle scholen voor praktijkonderwijs gestimuleerd worden duale trajecten als instrument toe te voegen aan het praktijkonderwijs. Dit activeringsbeleid zou deels gericht moeten zijn op het informeren van scholen en deels op het begeleiden van scholen bij het invoeren en uitvoeren van duale trajecten.

4.5 Scholing trajectbegeleiders

De begeleider van de school voor praktijkonderwijs heeft extra kennis en vaardigheden nodig om zowel de leerling als de werkgever goed te begeleiden. Het gaat om het kunnen aangaan en onderhouden van contacten met bedrijven, het op de hoogte blijven van relevante regelingen voor leerlingen en bedrijven en kennis die nodig om werkgevers van niet-geaccrediteerde bedrijven te kunnen begeleiden.

Een landelijke cursus voor trajectbegeleiders is wenselijk. Daarbij is het zinvol de kenniscentra in Nederland te betrekken.

4.6 Tegemoetkoming kosten werkgevers

Realiseer gunstige financiële randvoorwaarden voor werkgevers die een leerling van het praktijkonderwijs in dienst willen nemen. Zorg ervoor dat de baten en lasten voor de werkgever in evenwicht staan. Vermindering loonbelasting en/of loonsuppletie zijn daarvoor onder andere mogelijkheden. Financiële regelingen zouden naar het model van regelingen voor leerwerktrajecten opgezet kunnen worden.

4.7 Bijhouden website

De website is een bron van informatie over Leren & Werken in het praktijkonderwijs voor scholen, ouders en leerlingen. De website zou verder uitgewerkt en bijgehouden moeten worden.